

KEMIKALIEHANDLINGSPLAN FÖR KARLSTADS KOMMUN

**ÅTGÄRDER FÖR PERIODEN
2019 – 2025**

Miljöhandlingsplanen är fastställd av miljödirektören i samråd med berörda förvaltningsdirektörer och verkställande direktörer för berörda bolag

Fastställd: 20181220

Diarienummer: MN-2017-1445 Dpl 145

Uppdaterad: 181215

POLICY

Uttrycker ett övergripande förhållningssätt. Policyn handlar om principer och inriktningar.
Exempel: Uteserveringspolicy, Livsmedelspolicy.

PLAN

Beskriver vad kommunen vill uppnå inom ett område. Ofta har planen sitt ursprung i koncernens övergripande mål eller annan beslutad politisk inriktning. En plan tar inte ställning till utförande eller metod. Den berättar vad vi ska uppnå. **Exempel:** Skärgårdsplan.

RIKTLINJE

Säkerställer ett korrekt agerande och en god kvalitet i handläggning och utförande. Riktlinjer kan betraktas som en handbok och kan fungera som ett stöd för hur vi ska agera i den dagliga verksamheten.
Exempel: Riktlinjer för tjänsteresor, Riktlinjer för försörjningsstöd.

HANDLINGSPLAN

Tydliggör på ett konkret sätt hur ett uppdrag ska genomföras. En handlingsplan innehåller åtgärder och ansvarsförhållanden samt eventuell tidsplan och ekonomiska konsekvenser.
Exempel: Handlingsplan för ledar- och medarbetarundersökning.

SAMMANFATTNING

Karlstads kommun ska bidra till arbetet för en giftfri miljö. Kemiska risker behöver förebyggas genom ökad kunskap om ämnens farliga egenskaper, information om användningen och regler om att begränsa användningen av vissa ämnen. Kemikaliehandlingsplanen ger en övergripande beskrivning av hur detta arbete ska genomföras i kommunens verksamheter och samtidigt verka för att underlätta för medborgarna att göra giftfria val.

Kemikaliehandlingsplanen utgår från det övergripande målet i Karlstads kommuns strategisk plan, *Karlstadsborna och miljön ska inte påverkas negativt av skadliga ämnen.*

Den nya kemikaliehandlingsplanen utgår från den tidigare kemikalieplanen men skiljer sig på särskilt tre punkter:

1. Kemikaliearbetet organiseras och förstärks genom att ett kemikalienätverk med representation från koncernens samtliga verksamheter skapas och en central resurs i form av en kemikaliesamordnare.
2. Kemikaliehandlingsplanen var tidigare begränsad till de områden som Karlstads kommun har direkt rådighet över. I den nya kemikaliehandlingsplanen ingår också det geografiska området med målgruppen alla karlstadsbor i fokus. För att nå ut till verksamheter och karlstadsbor är en viktig uppgift att påverka genom informationsinsatser och samarbete med lokala och regionala aktörer.
3. Ett nytt åtgärdsområde har tillförts i den nya kemikaliehandlingsplanen. Fokus är på att minska användningen och spridningen av plast i koncernens verksamheter samt i kommunen som geografiskt område.

Kemikaliegruppen med representanter från miljö-, teknik- och fastighets-, kultur- och fritids-, barn och ungdomsförvaltningen samt KEAB har fungerat som arbetsgrupp i framtagandet av kemikaliehandlingsplanen. Miljö- och kemigruppen med representanter för både förvaltningar och bolag har fungerat som referensgrupp.

Kemikaliehandlingsplanen omfattar sju åtgärdsområden: åtgärder som stärker kemikaliearbetet generellt, information och dialog, koncernens kemikaliehantering, upphandling och inköp, plaster, tillsyn och ny- och ombyggnation.

Kemikalieinspektionens Prioriteringsguide PRIO delar in farliga ämnen utifrån deras egenskaper i två nivåer – utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen. Karlstads kemikalieplan bygger på samma principer. De ämnen som prioriteras i planen är utfasningsämnen, hormonstörande ämnen, prioriterade riskminskningsämnen och nanomaterial. Se bilaga 2.

Miljödirektören ansvarar för kemikaliehandlingsplanens genomförande och uppföljning. Berörda förvaltnings- och bolagschefer ska godkänna kemikaliehandlingsplanen och de åtgärder som berör deras verksamheter. Hela FD/VD-gruppen informeras om kemikaliehandlingsplanen. Planen gäller under perioden 2019 – 2025.

Kommunstyrelsen ansvarar för uppföljningen av det övergripande målet *Karlstadsborna och miljön ska inte påverkas negativt av skadliga ämnen*. Uppföljning på nämnds- och verksamhetsnivå görs av kemikaliesamordnare och kemikalienätverk.

Revidering av planen görs utifrån årlig uppföljning och analys vilket är en uppgift för kemikaliesamordnare och kemikalienätverk i dialog med verksamheterna.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	6
INLEDNING	7
BAKGRUND.....	7
SYFTE.....	8
NATIONELLT MILJÖKVALITETSMÅL	8
ÖVERGRIPANDE MÅL.....	8
MÅL.....	9
UNDERLAG	9
FOKUS OCH AVGRÄNSNINGAR	9
PRIORITERINGSGRUND SOM BYGGER PÅ EGENSKAPER.....	10
KEMIKALIEHANDLINGSPLANENS FRAMTAGANDE	10
GENOMFÖRANDE OCH UPPFÖLJNING.....	10
LÄSANVISNING TABELLER	11
1. ÅTGÄRDER SOM STÄRKER KEMIKALIEARBETET GENERELLT.....	12
2. INFORMATION OCH DIALOG	15
3. KONCERNENS KEMIKALIEHANTERING	18
4. UPPHANDLING OCH INKÖP	21
5. PLASTER.....	25
6. TILLSYN.....	28
7. NY- OCH OMBYGGNATION.....	33
BILAGA 1. ORDLISTA	
BILAGA 2. PRIORITERINGSGRUNDER SOM BYGGER PÅ EGENSKAPER	

FÖRORD

Kemikalier spelar en viktig roll i dagens samhälle och världproduktionen av kemikalier har på 50 år ökat från knappt 10 miljoner ton till över 400 miljoner ton. *Kemiska produkter* används i många sammanhang, till exempel i läkemedel, kosmetika, tvätt- och rengöringsmedel, bekämpningsmedel, och målarfärger. *Kemiska ämnen* ingår också i *varor*, såsom kläder, möbler, datorer och byggmaterial. Den diffusa spridningen till omgivningen från varor och material har visat sig vara omfattande.

Samtidigt som kemikalierna har bidragit positivt i samhällets utveckling har de också i flera fall vållat hälso- och miljömässiga problem. Det är därför viktigt att vi inte belastar vår omgivning med farliga ämnen i sådana nivåer som kan hota vår hälsa eller miljö. Barn och unga är extra känsliga för kemikalier. De olika förlopp som styr utvecklingen från befruktningen av ägget till vuxen ålder kan störas av kemikalier och därmed orsaka skador eller sjukdomar.

Nedskräpning och spridning av synliga plastprodukter men också av så kallade mikroplaster är en fråga som aktualiserats de senaste åren. Våra sjöar och hav innehåller stora mängder plastrester som äts av olika djur, förgiftar dem och i förlängningen når oss människor. Ett aktivt arbete behövs för att minimera onödig användning av plastvaror och minska spridningen av mikroplaster.

Riksdagen har antagit miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö:

Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrundsnivåerna.

Karlstads kommun ska bidra till arbetet för en giftfri miljö. Kemiska risker behöver förebyggas genom ökad kunskap om ämnens farliga egenskaper, information om användningen och regler om att begränsa användningen av vissa ämnen. Kemikaliehandlingsplanen ger en beskrivning av hur detta arbete ska genomföras i kommunens verksamheter och samtidigt verka för att underlätta för medborgarna att göra giftfria val.

Samtidigt som vi arbetar för en giftfri miljö i Karlstad ska vi bidra till att människor livskvalité förbättras i andra delar av världen. Vår konsumtion i Karlstad och Sverige påverkar människors hälsa och miljön utanför Sveriges gränser. Genom att använda etiska kriterier, ursprungs- och tredjepartsmärkning i upphandling i så stor utsträckning som möjligt bidrar vi aktivt till FN:s globala mål, Agenda 2030 för hållbar utveckling, speciellt mål 12.7 ”Främja hållbara offentliga upphandlingsmetoder, i enlighet med nationell politik och nationella prioriteringar.”

INLEDNING

Kemikaliehandlingsplanen utgår från visionen för Karlstad som uttrycker att samtidigt som vi strävar för att bli 100 000 invånare ska livskvaliteten öka. En ökad livskvalitet är i hög grad sammankopplad med det nationella miljömålet om en giftfri miljö.

För att nå målet en giftfri miljö för kommunens alla invånare, och främst alla barn, behöver samtliga verksamheter inom koncernen arbeta med att få bort kemikalier med belagd negativ hälsopåverkan. Det kan också gälla kemiska ämnen som bedöms utgöra risker för barn det vill säga att vi inte kan utesluta att de utgör hälsorisker¹.

De varor och produkter med farligt kemiskt innehåll som ändå används för olika ändamål måste hanteras säkert. Det gäller också alla aktörer och verksamheter utanför kommunkoncernens ansvarsområde.

BAKGRUND

Den ansvariga myndigheten för Sveriges miljö kvalitetsmål Giftfri miljö, Kemikalieinspektionen (KEMI) fick regeringen uppdrag av att ta fram en handlingsplan för en giftfri vardag.

I *"Handlingsplan för en giftfri vardag 2011 - 2014"* vill KEMI begränsa farliga ämnen i varor genom lagstiftning, ökad tillsyn samt dialoger med näringslivet. Handlingsplanens fokus ligger på barn och ungdomar. 2014 beslutade regeringen att förlänga handlingsplanen fram till 2020.

Utöver tillämpning och utveckling av EU:s kemikalie regler, anser Kemikalieinspektionen, att det viktigaste och mest prioriterade arbetet gäller farliga ämnen i konsumentvaror. Speciella satsningar bör ske mot hormonstörande-, högflourerande- och allergiframkallande ämnen.

2013 fick barn- och ungdoms förvaltningen, teknik- och fastighetsförvaltningen samt kultur- och fritidsförvaltningen i Karlstads kommun ett lokalpolitiskt uppdrag att ta fram en kemikalieplan. Planen beskriver hur förvaltningarna planerar att fasa ut hormonstörande och hälso- och miljöfarliga kemikalier ur kommunens verksamheter som rör barn och unga. Miljöförvaltningen fick uppdraget att samordna framtagandet och genomförandet av planen.

För att effektivisera arbetet bildade förvaltningarna en kemikaliegrupp och tog fram en gemensam plan. Karlstads kemikalieplan antogs i de tre nämnderna i april 2014. Kemikaliehandlingsplanen beskriver vilka delar som ska prioriteras i arbetet samt hur arbetet ska genomföras.

¹ Försiktighetsprincipen. Princip som nämns i flera internationella miljökonventioner i miljöbalken och andra regelverk. Det finns ingen exakt definition, utan principen är mer ett förhållningssätt att i vissa lägen av försiktighetsskäl kunna agera utan exakta vetenskapliga bevis för att förhindra eventuella skador på människors hälsa och miljö. I miljöbalken är försiktighetsprincipen en del av hänsynsreglerna.

Ett av de mer omfattande åtagandena i kemikaliehandlingsplanen var genomförandet av en inventering av varje avdelning på samtliga förskolor som drivs i kommunens regi, inklusive öppna förskolor och familjedaghem. Inventeringarna genomfördes under 2014 - 2015 och ökade kännedomen om vilka varor och produkter som finns på våra förskolor. En pedagog per avdelning deltog i inventeringen och fick fördjupade kunskaper kring vilka varor och produkter som man bör undvika och varför. Inventeringen resulterade i ökad kunskap och att en omfattande utrensning av direkt olämpliga och eventuellt farliga produkter påbörjades. Personal och föräldrar informerades om arbetet om ämnen som kan medföra en risk och om vilka material som är bättre att satsa på vid nya inköp.

Parallellt med arbetet som utgått från kemikaliehandlingsplanen 2014, och sen flera år tillbaka, har olika typer av kemikaliearbete genomförts i koncernens verksamheter. En beskrivning av delar av det samlade kemikaliearbetet finns i dokumentet "Nuläge_kemikaliearbete" (kan fås av miljöförvaltningen).

SYFTE

Kemikaliehandlingsplanen är ett verktyg i arbetet för att nå nationella, regionala och lokala mål inom kemikalieområdet. Planen ska bidra till ett systematiskt arbetssätt för att minska användningen av farliga ämnen. Genom gemensamma prioriteringar ska effekterna av insatserna öka och driva på kemikaliearbetet i Karlstads kommun för att förebygga kemiska risker och framtida kostnader som orsakas av kemikalier.

Kemikaliehandlingsplanen ska stärka möjligheten till måluppfyllelse och uppföljning av det övergripande kemikaliemålet.

NATIONELLT MILJÖKVALITETSMÅL

Utgångspunkt för Kemikaliehandlingsplanen är det av Riksdagen antagna miljö kvalitetsmålet: *Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrundsnivåerna.*

Den nationella handlingsplanen för en giftfri vardag² som gäller till 2020 ger riktlinjer för måluppfyllelse. Handlingsplanen fokuserar primärt på att skydda människans fortplantning och barns hälsa.

ÖVERGRIPANDE MÅL

Kemikaliehandlingsplanen utgår från det övergripande målet i Karlstads kommuns strategisk plan, *Karlstadsborna och miljön ska inte påverkas negativt av skadliga ämnen.*

² <http://www.kemi.se/om-kemikalieinspektionen/verksamhet/handlingsplan-for-en-giftfri-vardag>

MÅL

Respektive verksamhet inom koncernen Karlstads kommun formulerar nämndsmål för sitt kemikaliearbete utifrån strategiska planens kemikaliemål och samma måls beskrivande text. Samordning och samverkan för ett kraftfullt kemikaliearbete leds av kemikaliesamordnare med hjälp av kemikalienätverket.

UNDERLAG

- Strategisk plan med övergripande mål, antagen januari 2017
- Miljö- och klimatstrategin, antagen 2010, uppdaterad 2013
- Uppföljning av kemikalieplan för att fasa ut hormonstörande, hälso- och miljöfarliga kemikalier i verksamheter som rör barn och unga inom Karlstads kommun, april 2017
- Kemikalieplan 2014 - för att fasa ut hormonstörande, hälso- och miljöfarliga kemikalier i verksamheter som rör barn och unga inom Karlstads kommun, antagen 2014
- Kemikalieinventering på förskolor, genomförd våren 2015
- Avfallsplanen, antagen oktober 2014
- Naturvårdsverket; EU:s kemikalielagstiftning Reach, kemikalier, miljögifter, bekämpningsmedel
- Kemikalieinspektionen; Prio - Kemikalieinspektionens prioriteringsverktyg
- Upphandlingsmyndigheten; ställ hållbarhetskrav, städ och kemikalier
- Material från Jönköpings-, Västerås och Stockholms kemikalieplaner
- Möten med arbetsgruppen och chefsgruppen för miljöstrategiska frågor och utlåtanden från övriga sakkunniga.

FOKUS OCH AVGRÄNSNINGAR

Kemikalier finns överallt i vår vardag och i koncernens verksamhet. Kemikaliehandlingsplanen följer och utgår från den nationella handlingsplanen för en giftfri vardag vilket innebär att ett särskilt fokus för arbetet är att skydda människans fortplantning och barns hälsa.

Den nya kemikaliehandlingsplanen utgår från den tidigare kemikaliehandlingsplanen men har utvecklats och skiljer sig främst på tre punkter:

1. Kemikaliearbetet organiseras och förstärks genom att tillskapa ett kemikalienätverk med representation från koncernens samtliga verksamheter och en central resurs i form av en kemikaliesamordnare.
2. Kemikaliehandlingsplanen var tidigare begränsad till de områden som Karlstads kommun har direkt rådighet över. I den nya kemikaliehandlingsplanen ingår också det geografiska området med målgruppen alla karlstadsbor i fokus. För att nå ut till verksamheter och karlstadsbor är en viktig uppgift att påverka genom informationsinsatser och samarbete med lokala och regionala aktörer.
3. Ett nytt åtgärdsområde har tillförts i den nya kemikaliehandlingsplanen. Fokus är på att minska användningen och spridningen av plast i koncernens verksamheter samt i kommunen som geografiskt område. Det nya åtgärdsområdet har tillkommit efter beslut i kommunfullmäktige 20 juni 2016. Miljönämnden fick uppdraget att ta fram en handlingsplan, för att minska användandet av plast. Handlingsplanen ska ingå i den nya kemikaliehandlingsplanen för Karlstads kommun.

Arbetet med att minska riskerna med farliga ämnen är inte begränsat till de verksamhetsområden som tas upp i kemikaliehandlingsplanen. Viktigt arbete för att minska spridningen av farliga ämnen görs till exempel i hanteringen av avfall, dagvatten och avlopp samt miljöövervakningen av luft. För dessa områden finns styrande dokument i form av till exempel avfallsplan, miljökvalitetsnormer, VA-plan och dagvattenpolicy samt i uppströmsarbete inom avloppsområdet som bl.a. styrs av reglerna för certifieringssystemet REVAQ1.

I miljömålet Giftfri miljö ingår även mål avseende förorenade områden. Det området berörs inte i denna plan. Kemikaliehandlingsplanen behandlar inte området livsmedel. Styrning och åtgärder för hälsosam och klimatsmart mat utgår från livsmedelspolicy och mål i strategisk plan. Ett omfattande utvecklingsarbete sker via projektet klimatsmart mat i skolan. Kemikaliehandlingsplanen omfattar generellt mer förebyggande arbete och prioriterar de områden där uppföljning och analys identifierat ytterligare behov.

PRIORITERINGSGRUND SOM BYGGER PÅ EGENSKAPER

Att peka ut vilka ämnen som ska undvikas kan antingen göras utifrån egenskapskriterier eller med en lista över specifika ämnen. Att arbeta utifrån egenskaper är mer besvärligt och av praktiska skäl används därför ofta listor för att förtydliga vilka ämnen man avser. Kommunens arbete syftar till att undvika ämnen med vissa egenskaper, vilket poängteras i denna plan.

I bilaga 2 redovisas en närmare beskrivning av de prioriteringar utifrån egenskapskriterier som ligger till grund för kommunens kemikaliearbete. De ämnen som prioriteras är utfasningsämnen, hormonstörande ämnen, prioriterade riskminskningsämnen och nanomaterial.

KEMIKALIEHANDLINGSPLANENS FRAMTAGANDE

Kemikaliegruppen med representanter från miljö-, teknik- och fastighets-, kultur- och fritids-, barn och ungdomsförvaltningen samt KEAB har fungerat som arbetsgrupp i framtagandet av kemikaliehandlingsplanen. Miljö- och kemigruppen med representanter för både förvaltningar och bolag har fungerat som referensgrupp.

Uppföljning av förvaltningarnas pågående kemikaliearbete utifrån den tidigare kemikaliehandlingsplanen har dokumenterats och ligger till grund för den nya planen. Förslag till ny kemikalieplan har skickats på internremiss till förvaltningar och bolag och därefter kompletterats med inkomna synpunkter.

GENOMFÖRANDE OCH UPPFÖLJNING

Miljödirektören ansvarar för kemikaliehandlingsplanens genomförande och uppföljning. Berörda förvaltnings- och bolagschefer ska godkänna kemikaliehandlingsplanen och de åtgärder som berör deras verksamheter. Hela FD/VD-gruppen informeras om kemikaliehandlingsplanen. Planen gäller under perioden 2019 – 2025.

Kemikaliehandlingsplanen är tillsammans med kommunens målanalyser ett stöd i arbetet med att formulera nämndsmål, aktiviteter i verksamhetsplaner samt eventuella mer specifika och avgränsade handlingsplaner.

Kommunstyrelsen ansvarar för uppföljningen av det övergripande målet *Karlstadsborna och miljön ska inte påverkas negativt av skadliga ämnen*. Detta sker via delårsbokslut, årsredovisning och målanalys. Nämndsmål inom kemikalieområdet följs upp årligen av respektive verksamhet och sammanställs av kemikaliesamordnare i samverkan med kemikalienätverket vilket också bildar underlag för målanalysen.

Uppföljning av åtgärder i kemikaliehandlingsplanen och eventuella justeringar eller revideringar av den görs årligen av kemikaliesamordnare tillsammans med kemikalienätverket, i dialog med verksamheterna. Inköps- och upphandlingsansvariga ska ingå i detta arbete. Uppföljning, revideringar och justeringar stäms av med chefsgruppen för miljöstrategiska frågor. Revideringar ska godkännas av förvaltnings- eller bolagsdirektören för den berörda eller ansvariga förvaltningen/bolaget.

LÄSANVISNING TABELLER

På följande sidor listas åtgärderna i kemikaliehandlingsplanen i tabellform och beskrivande text. Planen omfattar sju åtgärdsområden. Varje åtgärdsområde inleds med en kort beskrivande text och ett syfte för området. I tabellerna finns kolumner för varje åtgärd. Huvudansvariga och delansvariga för åtgärderna har utsetts där huvudansvariga markerats i fet stil. En kommentar har ofta angetts som kan beskriva resursbehov eller annat kring genomförandet av åtgärden.

1. ÅTGÄRDER SOM STÄRKER KEMIKALIEARBETET GENERELLT

Följande åtgärder bidrar framförallt till att stärka övergripande förutsättningar för ett effektivt och framgångsrikt kemikaliearbete.

Syfte: Samordningen av resurserna för kemikaliearbetet utvecklas.

Nr	Åtgärd	När	Ansvar	Kommentar
1.1	Inrätta en ny samordningstjänst, kemikaliesamordnare, som stöd till koncernens kemikaliearbete	2019	MF Förvaltningar och bolag	Resursbehov: En ny tjänst (kemikaliesamordnare) behöver inrättas under 2019 på miljöförvaltningen. Finansiering hanteras i ordinarie budgetprocess och extern medfinansiering söks. Åtgärdens genomförande är en förutsättning för att kunna genomföra de åtgärder som är kopplade till kemikaliesamordnaren.
1.2	Ett kemikalienätverk/nätverk med representanter/kontaktpersoner från koncernens verksamheter inrättas under ledning av kemikaliesamordnaren	2019	MF Förvaltningar och bolag	Inom befintlig ram
1.3	Lansera, informera och implementera kemikaliehandlingsplanen	2019	MF Förvaltningar och bolag	

Åtgärd 1.1. Inrätta en ny samordningstjänst, kemikaliesamordnare, som stöd till koncernens kemikaliearbete

Kemikaliefrågan är mycket komplex. Det sker också en betydande utveckling av kunskapsläget och fler faror identifieras hela tiden. Det är inte rimligt att alla verksamheter som hanterar frågor med koppling till kemikalier ska ha den kompetens som behövs för att hänga med i utvecklingen och göra de bedömningar och avvägningar som krävs. Det finns därför ett behov av en kemikaliesamordnare som kan samordna kemikaliearbetet och ge stöd åt koncernens verksamheter. I den uppföljning som genomförts av den tidigare kemikaliehandlingsplanens bedöms den personella samordningsresurs som tillskapades ha varit en betydande och avgörande framgångsfaktor för resultat och måluppfyllelse.

I den beslutade handlingsplanen för miljö- och klimatstrategin har miljönämnden tilldelats huvudansvar för åtgärden att verka för tillskapandet av en samordningsresurs för koncernens kemikaliearbete. Finansiering av samordningsresursen kommer att hanteras i ordinarie verksamhetsplanering med tillhörande prioriteringsbeslut samt kommande budgetprocess.

Varje verksamhet i kommunen har ansvar för sitt miljöarbete och att följa lagstiftningen. Kemikalienätverket kommer i första hand att vara rådgivande. Nedan följer exempel på arbetsuppgifter för kemikaliesamordnaren/kemikalienätverket. Arbetsuppgifterna ska anpassas utifrån verksamheternas behov.

- Samordna och stötta kemikaliearbetet i koncernens verksamheter
- Samordna och leda förvaltningsövergripande projekt inom kemikalieområdet
- Ta fram material som stöd till koncernens verksamheter t.ex. för det lagstiftade substitutionsarbetet.
- Samordna information och utbildning om kemikaliefrågan i allmänhet och kemikaliehandlingsplanen i synnerhet.
- Administrera IT-stöd för kemikaliehantering.
- Utvärdera förvaltningarnas redovisningar av utfasningsämnen i märkningspliktiga kemiska produkter och samordna substitutionsarbetet
- Stöd i arbetet med att ta fram kemikaliekrav vid upphandling av prioriterade varor och produkter samt uppföljning av dessa
- Ta fram underlag för förfrågan om SVHC-ämnen³ i prioriterade varor och kemiska produkter samt utveckla arbetet med att fasa ut SVHC-ämne
- Samordna och leda utbildningsinsatser för att ”beställarcertifiera” upphandlare vid alla verksamheter
- Ta fram rutiner för godkännande av inköp av icke upphandlat sortiment som är kemiska produkter
- Löpande följa upp kemikaliehandlingsplanen samt revidera densamma vid lämplig tidpunkt (se hantering under avsnittet om genomförande och uppföljning, första stycket)
- Delta i kunskapsutbyte och samverkan med andra kommuner och aktörer som arbetar aktivt med kemikaliefrågan, nationellt och i regionen
- Samverka med och påverka kommunens leverantörer

Åtgärd 1.2. Vidareutveckla nuvarande kemikaliegrupper till ett kemikalienätverk/nätverk med representanter/kontaktpersoner från koncernens verksamheter under ledning av kemikaliesamordnaren

Huvuddelen av koncernens förvaltningar och bolag berörs av kemikaliearbetet och det kommer att krävas utökad samarbete för att kunna lösa frågorna. Fortsatt och utökad samverkan kommer att krävas för att uppfylla lagstiftningskrav, kemikaliehandlingsplanens mål och åtgärder. Bildandet av en mer formaliserad tvärgrupp med representanter från samtliga kommunens bolag och förvaltningar hjälper till att stärka det egna arbetet. Syftet med gruppen är att höja koncernens interna kunskapsnivå och löpande följa genomförandet av kemikaliehandlingsplanen.

Gruppen kommer främst att utgöras av representanter från de förvaltningar och bolag som har störst intresse och behov i kemikaliefrågan; antingen genom direkt ansvar för åtgärder i planen eller

³ SVHC står för Substances of Very High Concern det vill säga ämnen som inger mycket allvarliga betänkligheter. På svenska används begreppet särskilt farliga ämnen. Se ordlista sidan 35 för ytterligare förklaring.

behov av att hantera eller bolla egna frågor i ämnet. Samtliga förvaltningar och bolag bör vara representerade.

Gruppen ska träffas minst fyra gånger per år och ska bland annat:

- Följa upp kemikaliehandlingsplanens åtgärder och stödja framtagandet av förvaltningsvisa handlingsplaner och riktlinjer för kemikaliearbetet
- Bidra till ökad kunskap och informationsspridning, till exempel genom omvärldsbevakning
- Verka för ökad samverkan inom kommunen
- Utgöra stödfunktion till förvaltningar och bolag
- Synliggöra kemikaliearbetet

Åtgärd 1.3. Lansera, informera och implementera kemikaliehandlingsplanen

För att kemikaliehandlingsplanen ska få genomslag i koncernens verksamheter behöver den bli känd. Detsamma gäller för det stöd som ska erbjudas från kemikaliesamordnare och kemikalienätverk. Kemikaliesamordnaren och kemikalienätverket ska tillsammans med kommunikatörerna vid staben och från övriga verksamheter ta fram en lanseringsplan. Genom aktiviteter och informationsmaterial görs berörda medarbetare i koncernen medvetna om vilket ansvar de har och vart de kan vända sig för att få hjälp.

2. INFORMATION OCH DIALOG

Följande åtgärder avser stärka information och dialog för att öka kunskapen och bidra till giffria val bland koncernens anställda, aktörer och invånare.

Syfte: Informationen om farliga ämnen till karlstadsbor, personal och ansvariga inom Karlstads kommuns samtliga verksamheter, särskilt i verksamheter som rör barn och unga, ska öka och förbättras.

Nr	Åtgärd	När	Ansvar	kommentar
2.1	Ta fram en gemensam kommunikationsplan för koncernens kemikaliekommunikation, internt och externt innehållande målgrupper budskap kanaler och metoder utbildningstillfällen	2019	MF TFF KLK BUF	Inom ram
2.2	Genomföra aktiviteter enligt kommunikationsplanen	2019-	MF KLK BUF TFF	Kemikaliesamordnarens anslag
2.3	Uppföljning av aktiviteternas effekter	2019-	MF	Kemikaliesamordnarens anslag

Åtgärd 2.1. Ta fram en gemensam kommunikationsplan för koncernens kemikaliekommunikation, internt o externt, med målgrupper, budskap, kanaler och metoder samt utbildningstillfällen

Flera av kommunens förvaltningar och bolag arbetar redan idag med kommunikation/dialog kring frågor som berörs av kemikaliehandlingsplanen. En första åtgärd är därför att tillsammans ta fram en koncernövergripande kommunikationsplan, som ger goda förutsättningar för stort genomslag. I framtagandet av kommunikationsplanen ingår att identifiera centrala målgrupper, budskap, kanaler/metoder och att ta fram konkreta kommunikationsaktiviteter. Kemikaliesamordnaren och kemikalienätverket ska tillsammans med kommunikatör på staben och barn- och ungdomsförvaltningen samverka i detta arbete.

Olika kategorier av målgrupper identifieras där några av de viktigaste är förskolornas personal och chefer, lärare och elever vid grundskolor och gymnasier, konsumenter, särskilt föräldrar och blivande föräldrar samt företag och andra verksamhetsutövare, till exempel aktörer inom byggsektorn.

Ett viktigt syfte med att kommunicera om kemikalier är att stimulera till handling. Informationsinsatser ska kombineras med underlättande strukturer och stöd som gör det möjligt att agera, för att inte skapa oro och passivitet.

Seminarietillfällen anordnas årligen för kommunens politiker och tjänstemän med syfte att dels diskutera kemikaliehandlingsplanens genomförande, men också tillfällen för att sprida information och öka kunskapen inom organisationen och ge tyngd åt kemikaliefrågan.

Utvecklad samverkan bör ske med Karlstads universitet och den forskning som sker i den så kallade SELMA-studien. Den årliga SELMA-dagen/konferensen är ett bra tillfälle att nå ut med information om de senaste rönen om risker i barns vardag.

Kemikaliebloggen, skola.karlstad.se/kemikaliekoll, startade i samband med kemikalieinventeringen av de kommunala förskolorna i Karlstad. Dels för att informera förskolepersonal om hur inventeringen fortgår, men även för att ge tips till pedagoger och till allmänhet. Kemikaliebloggen består av en faktadel, allmänna tips och ett nyhetsflöde. Exempel på nyhetsflöde i bloggen är information om utbyte av material på de kommunala förskolorna, pågående externa evenemang samt miljövänliga tips.

Att fortsatt driva och utveckla bloggen är ett mycket bra sätt att samla information om vad som är på gång kring kommunens kemikaliearbete. I arbetet att öka kunskapen både bland personal och kommuninvånare är bloggen ett bra hjälpmedel som bör kommuniceras/exponeras regelbundet genom kommunens webbplats, www.karlstad.se.

Åtgärd 2.2. Genomföra aktiviteter enligt kommunikationsplanen

Utifrån identifierade och prioriterade målgrupper genomförs kommunikationsaktiviteter. Det viktigt att ta reda på var hindren finns, om det är kunskapsbrist eller om det är brist på möjligheter att göra bättre val. Är hindret för att ändra beteenden i första hand försvårande möjligheter, måste kommunen i första hand medverka till nya/bättre fungerande system; helst sådana där det är enklare/billigare att ”göra rätt” än att ”göra fel”. Det kan till exempel krävas en utveckling av system för att få fler att lämna in avfallsfraktioner med hälso-/miljöfarligt innehåll eller förenklande system för konsumenter att välja giftfritt när de handlar varor/byggmaterial.

Är kommunikationsinsatser det som krävs för ändrade beteenden, kan man välja att kommunicera brett eller med ett mindre antal personer/företag etc. I vissa fall krävs stora målgrupper. En princip är annars att nå nyckelgrupper. Det är t ex ofta mer effektivt att kommunicera med nyckelföretag som kan påverka varuutbudet än att påverka de enskilda konsumenterna i sina val eller att kommunicera med specifika företag som hanterar särskilt farliga ämnen än att kommunicera med alla företag. Branschspecifika åtgärder kan då vara av stor betydelse.

Åtgärd 2.3. Uppföljning av aktiviteternas effekter

De kommunikations- och dialogaktiviteter som genomförs ska följas upp. Aktiviteterna ska därför redan när de planeras i samband med framtagandet av en kommunikationsplan anpassas till detta. Med uppföljning förbättras förutsättningarna för att kommande aktiviteter ska lyckas och dessutom blir aktiviteterna mer medialt intressanta – vilket leder till ytterligare spridning.

3. KONCERNENS KEMIKALIEHANTERING

Åtgärder som bidrar till att hanteringen av kemiska produkter i koncernens förvaltningar och bolag sker utan att människa och miljö påverkas negativt och de skadliga ämnena har substituerats.

Syfte: *Hormonstörande och hälso- och miljöfarliga kemikalier fasas stegvis ut i alla verksamheter.*

Nr	Åtgärd	När	Ansvar	Kommentar
3.1	Koncernens verksamheter har tillgång till IT-verktyg för kemiska produkter samt ansvarig verksamhet som administrerar verktyget och ger support	Senast 2019	MF	MN debiterar verksamheterna efter överenskommelse
3.2	Förvaltnings-/bolagsövergripande och vid behov förvaltningsspecifika riktlinjer tas fram för hantering/substitution av kemiska produkter/ämnen	Påbörjas 2019, Klart senast 2021	MF KLK Förvaltningar och bolag	Inom befintlig ram
3.3	Alla verksamheter ska fasa ut farliga ämnen	Påbörjas 2019, kontinuerligt	Förvaltningar och bolag	Inom befintlig ram
3.4	Ta fram statistik och sammanställningar om koncernens kemikalieanvändning	Årligen från 2019	MF Förvaltningar och bolag	Redovisas vart tredje år
3.5	Utreda och fastställa rutiner för hantering av material och varor som ska bytas ut men inte ska återanvändas eller användas till möjliga alternativa användningsområden	2019	MF KEAB TFF	Inom befintlig ram

Åtgärd 3.1. Koncernens verksamheter har tillgång till IT-verktyg för kemiska produkter samt ansvarig verksamhet som administrerar verktyget och ger support

Ett flertal av kommunens förvaltningar och bolag använder sedan år 2009 ett IT-verktyg/kemikaliereregister som systemstöd i arbetet. Som grund för arbetet har verksamheterna också tagit fram riktlinjer för inköp av kemiska produkter. Verktyget underlättar för verksamheterna att ha kontroll på sina kemikalieinköp och på användningen i olika delar av verksamheten. Verktyget kan ge stöd i substitutionsarbetet, bedöma riskerna kopplade till de kemikalier som används och hjälpa till att bevaka förändringar i lagstiftningen inom kemikalieområdet.

Kemikalieanvändningen kan också följas upp om den redovisas i databasen. Förändringar i användandet redovisas och mätbara mål kan sättas.

Alla verksamheter ska dokumentera och redovisa sin användning av märkningspliktiga kemiska produkter med ingående ämnen. Den riskbedömning som enligt gällande miljö- och arbetslagstiftning ska genomföras ska också dokumenteras i IT-verktyget.

Finansiering av IT-verktyg sker genom att miljöförvaltningen debiterar verksamheterna, efter överenskommelse, utifrån användning och behov.

Åtgärd 3.2 Förvaltningsövergripande/bolagsövergripande och vid behov verksamhetsspecifika riktlinjer för hantering av kemiska produkter tas fram

Riktlinjer för hantering av kemiska produkter och ämnen ska fastställas som centrala riktlinjer och eventuellt kompletteras efter behov med verksamhetsspecifika riktlinjer senast till utgången av 2019. Det är angeläget att det upprättas tydliga rutiner som beskriver bland annat hur förvaring och hantering av kemiska produkter och avfall ska ske, hur riskbedömning från miljö- eller arbetsmiljösynpunkt ska genomföras. Det ska också ingå i riktlinjerna att beskriva hur det kan säkerställas att nödvändig skyddsutrustning finns och används.

Ett effektivt verktyg för att få till stånd ett systematiskt kemikaliearbete är att verksamheten kan använda ett miljöledningssystem. Flera förvaltningar och bolag använder idag miljöledningssystem, (t.ex. Stadenheten, Karlstads Airport och Karlstads Energi är ISO 14001 certifierade). I miljöledningssystem ingår att kartlägga kemikalieanvändning, mål om utfasning och regelbunden revision av extern revisor.

Miljödiplomering är en form av miljöledningssystem. Kultur och fritidsförvaltningen har under 2015 och 2016 fungerat som pilotförvaltning och miljödiplomerat alla verksamheter. Kultur- och fritidsförvaltningen har tagit fram riktlinjer för kemikaliehantering inom kultur- och fritidsförvaltningen. Riktlinjerna anger hur kemikalier ska hanteras, förvaras och hur de som avfall ska tas omhand.

Åtgärd 3.3. Alla verksamheter ska fasa ut farliga ämnen

Alla verksamheter ska så långt som möjligt fasa ut särskilt farliga kemikalier som uppfyller KEMIs PRIO-kriterier, utfasningsämnen eller riskminskningsämnen. Utfasningsämnen⁴ har egenskaper som kan vara cancerogena, mutagena eller reproduktionsstörande. Prioriterade riskminskningsämnen har egenskaper som till exempel kan framkalla allergier, påverka arvsmassan eller vara direkt miljöfarliga.

⁴ Utfasningsämnen är utpekade av Kemikalieinspektionen som ämnen som har så allvarliga egenskaper att de inte bör användas. Se ytterligare info i ordlistan.

Verksamheterna ska i första hand fasa ut utfasningsämnen och i andra hand prioriterade riskminskningsämnen.

Åtgärd 3.4. Ta fram statistik och sammanställningar om koncernens kemikalieanvändning

Förvaltningarnas användning av de ämnen som anges i åtgärd 3.3 ska vart tredje år sammanställas och redovisas till kemikaliesamordnaren. Redovisningen ska minst innehålla:

- Produktens namn och klassificering
- Produktens användningsområde och årsförbrukning
- Förklaring till varför produkten hittills inte kunnat ersättas i enlighet med substitutionsprincipen.
- Årlig förvaltnings-/bolagsvis uppföljning och plan för substitution ska upprättas

Uppgifterna ska göra det möjligt att identifiera olika grupper av kemiska produkter där ämnen kan vara svåra att fasa ut. För dessa produktgrupper kan det krävas ett mer omfattande substitutionsarbete som kan samordnas av kemikalienätverket. Ett förebyggande arbete med upphandling och inköp/beställning enligt följande kapitel leder till att man på sikt kan minska substitutionsarbetet.

3.5 Utredda och fastställa rutiner för hantering av material och varor som ska bytas ut men inte ska återanvändas eller ska användas till möjliga alternativa användningsområden

I samband med att olika varor och produkter byts ut på grund av hälso- eller miljöfarligt kemikalieinnehåll uppstår kostnader för både ersättningsprodukter/varor och själva hanteringen. Det är angeläget att utreda hur hanteringen kan säkerställas så att varor och produkter inte hamnar på en andrahandsmarknad. Det finns situationer då en alternativ användning är möjlig, till exempel då en vara är olämplig inomhus men kan användas utan risk utomhus, vilket då bör eftersträvas utifrån ett resurseffektivt perspektiv. I utredningen bör ingå att föreslå lösningar för hur de kostnader ska täckas som uppstår vid utbytet av varor och produkter. Det gäller främst de kostnader som är förknippade med kvittblivande, det vill säga kostnader utöver själva investeringen eller anskaffandet.

4. UPPHANDLING OCH INKÖP

Åtgärder för att de varor och kemikalier som används i verksamheterna inte ska innehålla ämnen som utgör risk för människa och miljö.

Syfte: Att säkerställa att vid upphandling av varor och tjänster ställs skärpta kemikaliekra⁵ i alla högprioriterade upphandlingar och att leverantörens efterlevnad av kraven följs upp.

Nr	Åtgärd	När	Ansvar	Kommentar
4.1	Kemikaliekra ⁵ ska ställas i alla högprioriterade upphandlingar ⁶ . Detta ska ske i enlighet med den framtagna rutinen. Om den upphandlade produkten ska användas i förskolor och skolor ska kemikaliekra ⁵ en riktas extra stor noggrannhet vid analyskedet.	Fortlöpan	KLK Förvaltningar och bolag	Expertgruppen för miljökra ⁵ i upphandling ansvarar för att löpan säkerställa att den framtagna rutinen efterlevs samt revidera denna vid behov.
4.2	Koncernens personal som köper varor och tjänster ska erbjudas kompetensutveckling inom kemikalieområdet.	2019-	MF	Utbildningstillfällena ska samordnas med andra utbildningsinsatser inom upphandlingsområdet. Löpan dialog om detta ska mellan MF och KLK. Alla berörda verksamheter ansvarar för att relevant personal som köper varor och tjänster tar del av utbildningsinsatserna.
4.3	Tydliggöra ansvar och roller i avtalsuppföljning för att säkerställa att leverantörernas efterlevnad av ställda kemikaliekra ⁵ i högprioriterade upphandlingar sker samt utarbeta rutiner för hur avtalsuppföljningen ska gå till.	Klart 2019	KLK Förvaltningar och bolag	Hur koncernens avtalsuppföljning ska ske samt ansvar för detta kommer att troligen behöver hanteras från fall till fall. Åtgärden kan komma att justeras mot bakgrund av den översyn som görs av koncernens inköp- och upphandlingsorganisation.

⁵ Med "skärpta miljökra⁵" avses här avancerade eller spjutspetskra⁵ eller den nivå som marknadsutbudet möjliggör. Nivå avgörs enligt rutin för miljöanpassad upphandling.

⁶ "Högprioriterade" avser de upphandlingar som markerats som särskilt prioriterade i listan "Prioriterade områden och upphandlingar för miljökra⁵".

Åtgärd 4.1. Kemikaliekrav ska ställas i alla högprioriterade upphandlingar. Detta ska ske i enlighet med den framtagna rutinen. Om den upphandlade produkten ska användas i förskolor och skolor ska kemikaliekraven riktas extra stor noggrannhet vid analysskedet.

Arbetet med att ställa kemikaliekrav prioriteras med utgångspunkt i den lista över upphandlingar som sammanställts av miljöförvaltningen, teknik- och fastighetsförvaltningen och upphandlingsenheten. Listan utgör de upphandlingsområden som bedömts vara mest betydelsefulla när det gäller att begränsa inflödet av oönskade kemikalier i verksamheterna.

Inom de högprioriterade upphandlingsområdena är det följande varor och produkter som prioriteras för att ställa kemikaliekrav:

- Inredning
- Plaster
- Textilier
- Kosmetiska och hygieniska produkter
- Elektriska och elektroniska produkter
- Lek- och hobbymaterial
- Varor som kommer i kontakt med livsmedel
- Kemtekniska produkter
- Varor och kemiska produkter som används vid nybyggnation samt underhåll av fastigheter i egen regi

Kemikaliekrav på ovanstående prioriterade varor och kemiska produkter ska även tillämpas då tjänster/entreprenader upphandlas, där det är möjligt. Det är viktigt att följa upp hur kemikaliekrav tillämpas vid entreprenader/tjänster och över tid skärpa tillämpningen.

För upphandling av varor och tjänster har Upphandlingsmyndigheten utarbetat krav för flera områden som kan användas som vägledning.

Etiska kriterier, ursprungs- och tredjepartsmärkning ska eftersträvas i så stor utsträckning som möjligt. Genom att vara noga med att formulera krav kring etiska kriterier, ursprungs- och tredjepartsmärkning bidrar Karlstads kommun aktivt till att nå det övergripande konsumtionsmålet i Strategiska planen, som uttrycker att Konsumtionen i kommunen ska vara resurssnål och hållbar. Vår konsumtion i Karlstad och Sverige påverkar människors hälsa och miljön utanför Sveriges gränser. Strävan att i upphandlingar formulera krav kring etiska kriterier och märkning stöder också FN:s globala mål för hållbar utveckling, speciellt mål 12.7 ”Främja hållbara offentliga upphandlingsmetoder, i enlighet med nationell politik och nationella prioriteringar.”

En mer djupgående analys av vilka krav som ska ställas ska göras när den upphandlade produkten ska användas i förskolor och skolor. I dessa fall ska kraven utformas så att varorna är fria från såväl utfasningsämnen inkl. hormonstörande ämnen på SIN-listan som från relevanta prioriterade riskminskningsämnen och nanomaterial. Mer vägledning om hur kravformulering ska ske ska ingå i upphandlingspolicyn efter nästa revidering.

Åtgärd 4.2. Upphandlare och personal som genomför köp av varor och tjänster i koncernens verksamheter ska genomgå kompetensutveckling inom kemikalieområdet

Köp av prioriterade varor och kemiska produkter ska styras mot kravställda avtalsprodukter med hjälp av utbildning och med stöd av planerade e-handelssystemet, som beräknas vara på plats under 2020 om det kommer att införas. Karlstads kommun har 7500 anställda, och ett stort antal är potentiella beställare idag. Med många beställare följer svårigheter att få alla inköp att bli ”miljöriktiga”, till exempel att köpen ska ske på miljökravställda produktsortiment. Denna utmaning hanteras inom ramen för översynen av koncernens inköps- och upphandlingsorganisation, och kommer också att kräva utbildningsinsatser.

Kemikaliebloggen är ett bra verktyg som ger grundläggande kunskaper om kemikaliers påverkan och som kan användas i olika utbildningssammanhang.

Åtgärd 4.3. Säkerställa uppföljningen av efterlevnaden av ställda kemikaliekraV för högprioriterade upphandlingsområden

En systematisk uppföljning av ställda krav ska göras beträffande högprioriterade upphandlingar med prioriterade varor och kemiska produkter. Alla krav som ställs ska vara uppföljningsbara och tillvägagångssättet för uppföljningen ska vara formulerat när kravet ställs. För att säkerställa att uppföljning genomförs behöver ansvar och roller för detta förtydligas, vilket sker i samband med översynen av inköps- och upphandlingsorganisationen.

Åtgärden följs upp genom att följande årliga indikatorer ska redovisas (finns som nämndsmål och följs upp i samband med uppföljningen av nämndsmålet).

- andel ramavtalsupphandlingar som berör prioriterade varor och produkter där kemikaliekraV har ställts.
- andel ramavtalsupphandlingar som berör prioriterade varor och produkter där ställda kemikaliekraV har följts upp.

Anbudsgivaren, ska vid upphandling av prioriterade varor och kemiska produkter, redovisa hur informationskravet om särskilt farliga ämnen på kandidatförteckningen enligt EU-förordningen Reach (1907/2006 artikel 33 kommer att uppfyllas

Enligt artikel 33 i EU:s kemikalieförordning Reach är varje leverantör av en vara skyldig att ge mottagaren av varan tillräcklig information för att varan ska kunna användas på ett säkert sätt. Informationen ska minst omfatta ämnets namn och information om säker hantering⁷. Kandidatförteckningen uppdateras två gånger per år.

⁷ Kravet gäller om något särskilt farligt ämne på kandidatförteckningen förekommer i en halt av mer än 0,1 viktprocent.

Svenska myndigheter använder här principen ”en gång en vara, alltid en vara”, d.v.s. att gränsen 0,1 viktprocent gäller för varje enskild del av en sammansatt vara.

Att kräva information från leverantören innebär för kommunen dels en kontroll av om ämnena förekommer i varorna, dels en kontroll av hur väl leverantörernas kemikaliearbete och egenkontroll fungerar. Motivet är att det troligen hos många leverantörer, än så länge, finns bristande kunskap om och rutiner för denna lagstiftade skyldighet. Att på detta sätt endast begära information om hur den lagstiftade informationsskyldigheten ska fullgöras i anbudsskedet bedöms vara ett första steg för att skapa en medvetenhet kring frågan.

5. PLASTER

Åtgärder för att minska användningen och förhindra spridningen av plaster och mikroplaster inom koncernen och Karlstads kommun som geografiskt område.

Syfte: Varor av fossil plast minskar och hållbara alternativ ökar där det är möjligt.

Nr	Åtgärd	När	Ansvar	kommentar
5.1	Genomför en kartläggning och analys av hur stor användningen är, och till vad olika plastprodukter används i koncernen	2019	MF KLK	Under förutsättning att finansiering säkras via externa medel, ordinarie budgetprocess eller via utredningsanslag för kemikaliesamordnare
5.2	Utred vilka alternativa produkter till plastprodukter som finns på marknaden	2019	MF	Som ovan
5.3	Arbeta med att ta fram underlag för att ställa rätt miljökrav vid upphandling av konstgräs	2019	MF TFF KFF KLK	Inom ram
5.4	Revidera åtgärdsområde plaster med åtgärder utifrån resultat av analys och Naturvårdsverkets rapport om mikroplaster	2019	MF KLK	

Åtgärd 5.1. Genomför en kartläggning och analys av hur stor användning, och till vad olika plastprodukter används i koncernen

Stora volymer av plastprodukter används i den kommunala organisationen. Det är bland annat handskar, förkläden, påsar och granulat till konstgräsplaner. För att kunna fokusera på rätt produkter där miljönyttan är som störst behöver en kartläggning och analys genomföras. Analysen inbegriper dialog med berörda verksamheter för att klargöra möjligheten att byta ut de plastprodukter som idag används till mer miljö- och hälsosmarta alternativ.

Åtgärd 5.2. Utred vilka alternativa produkter som finns på marknaden

Marknaden för alternativ till plastprodukter växer. Redan nu finns ett miljöanpassat granulat, som kan formas till en lång rad produkter, som idag tillverkas av både hård och mjuk plast, främst påsar och filmer men även formsprutade produkter. Materialet kallas biodolomer. Granulatet tillverkas av sockerrör, vegetabiliska oljor och krita och är biologiskt nedbrytbart. Biodolmer är ett exempel på alternativ till de plastförkläden som används i vården. Företaget som tagit fram produkten vann 2016 upphandlingen hos Region Skåne och får leverera förkläden till regionens

vårdverksamheter. Plastförkläden är en av miljöbovarna i vården. En utredning av vilka alternativa produkter som finns och är funktionella för koncernens verksamheter behöver genomföras.

Åtgärd 5.3. Arbeta med att ta fram underlag för att ställa rätt miljökrav vid upphandling av konstgräs

Konstgräsplaner bedöms, enligt Naturvårdsverkets analys vara den andra största källan när det gäller spridning av mikroplaster. Under senare år har Karlstads kommun satsat på att anlägga en hel del konstgräsplaner. Det är angeläget att fortsätta utveckla arbetet med att ställa krav som förebygger spridningen av mikroplaster i samband med anläggande av nya konstgräsplaner samt att hitta ersättning för det granulat som används idag.

Åtgärd 5.4. Revidera åtgärdsområde plaster med åtgärder utifrån resultat av analys och Naturvårdsverkets rapport om mikroplaster

Efter genomförd kartläggning och analys av hur stor användningen är, och till vad olika plastprodukter används i koncernen, genomförs en revidering av planen och lämpliga åtgärder utformas för att nå måluppfyllelse.

Naturvårdsverket ska identifiera och prioritera vilka källor i Sverige som primärt bör åtgärdas för att minska utsläppen av mikroplaster. Källor som bör ingå i analysen är enligt uppdraget, bland annat förpackningsmaterial, kemiska produkter, plastfibrer och -textilier, byggmaterial, plast i jordbruket, däck och konstgräsplaner. I uppdraget ingår att som komplement till åtgärder vid källorna, föreslå åtgärder i spridningsvägarna via vilka utsläppen sker. Regeringsuppdraget ska redovisas senast 2017-06-15. Naturvårdsverkets prioriteringar inarbetas i åtgärdsområdet plaster så snart som möjligt.

En kartläggning visar att den största källan till spridning av mikroplaster utgörs av trafiken genom väg- och däckslitage. Mängden mikroplastpartiklar från trafiken uppskattas till 13 500 ton per år. Därefter kommer granulat från konstgräsplaner med utsläpp på cirka 4 800 ton per år. Hur stor andel mikroplast från dessa källor som sedan hamnar i havsmiljön är dock väldigt osäkert. Andra källor är syntetfibrer från tvätt som uppskattas till ca 200 - 2 200 ton/år, slitage från båtskrov ca 500-1 500 ton/år och industriell produktion och hantering av plast, 20-980 ton/år. Det stora spannet i volymer visar på den osäkerhet som fortfarande finns i bakomliggande data. Källa: Naturvårdsverket

Från och med 31 maj 2017 gäller ett nytt krav på verksamheter som tillhandahåller plastbärkassar. Naturvårdsverket har tagit fram en vägledning för butiker och restauranger om plastkassars miljöpåverkan. Från den 1 juni ska alla som säljer eller ger bort plastkassar, enligt en ny förordning, informera konsumenterna om hur plastkassar påverkar miljön, fördelarna med färre kassar och hur vi kan minska antalet kassar. I vägledningen finns information om hur förordningen ser ut, vilka plastkassar som omfattas, hur informationen kan gå till och en argumentsamling.

Målet är att minska antalet plastbärkassar till 90 påsar per person år 2019 och till 40 påsar år 2025. Idag använder varje person i EU ungefär 200 plastkassar per person och år.

6. TILLSYN

Åtgärder för att proaktiv kemikalietillsyn inom miljöförvaltningens olika verksamheter leder till att farliga kemikalier inte påverkar miljö eller stadens invånare

Syfte: Tillsynen utvecklas så att verksamhetsutövarna minskar spridning av farliga kemikalier, konsumenterna ska genom att få rätt information kunna göra bättre och medvetna val samt få kunskapen om hur de ska hantera produkten.

Nr	Åtgärd	När	Ansvar	kommentar
6.1	Utveckla tillsynen av kemikalier på miljöfarliga verksamheter	2019-	MF	Inom befintlig ram
6.2	Utveckla kemikalietillsynen vid tillsyn av verksamheter som kan påverka människors hälsa	2019-	MF	Inom befintlig ram
6.3	Utveckla tillsynen över försäljning av kosmetika och hygienprodukter	2019-	MF	Inom befintlig ram
6.4	Utveckla tillsynen över försäljning av varor	2019-	MF	Inom befintlig ram
6.5	Utveckla tillsynen över försäljning av kemiska produkter	2019-	MF	Inom befintlig ram
6.6	Utveckla tillsynen över försäljning av livsmedel och kosttillskott som kan innehålla farliga ämnen	2019-	MF	Inom befintlig ram

Åtgärd 6.1. Utveckla tillsynen av kemikalier på miljöfarliga verksamheter

Miljöförvaltningen har tillsynsansvar för företag och privatpersoners påverkan på människors hälsa och på miljön. Tillsynsväglädd myndighet är Naturvårdsverket.

Tillsynen genomförs efter en tillsynsplan där de mest miljöpåverkande verksamheterna har regelbunden tillsyn. Exempel på företag som har regelbunden tillsyn är industrier, jordbruk, biltvättar, avfallshanteringsanläggningar mm. För övriga verksamheter med miljöpåverkan bedrivs tillsynen främst i form av tillsynsprojekt. Även privatpersoner som gör någonting som kan påverka miljön kan vara föremål för tillsyn vilket främst sker i form av informationsinsatser till exempel tvätta inte bilen på gatan, elda inget avfall i majbrasan med mera. Men även riktad tillsyn vid inkomna klagomål på till exempel oförsiktig hantering av kemikalier eller farligt avfall.

Vid inspektion av miljöfarlig verksamhet kontrolleras bland annat beroende på företagets verksamhet och inspektionens inriktning:

- att kemikalierna lagras och hanteras säkert
- att kemikalierna har korrekt märkning
- att kemikalieförteckningen är korrekt ifylld.
- företagets arbete med att byta ut farliga kemikalier mot mindre farliga (produktvalsprincipen)
- om lagkraven följs vid användning av bekämpningsmedel
- om lagkraven följs gällande cisterner för förvaring av brandfarlig vara
- provtagning av utgående vatten i syfte att identifiera utsläpp av kemikalier för de verksamheter där det kan vara aktuellt

Målet är att undvika påverkan på kommunens invånare och miljön genom att kemikalier hanteras på ett korrekt sätt och att särskilt farliga ämnen inte används. Många överträdelser är belagda med miljöstraffavgift och en del är brottsrubricerade.

Fokus på kemikaliefrågor kan göras genom en riktad insats inom den ordinarie tillsynen alternativt som ett tillsynsprojekt där även mindre verksamheter inom t.ex. en bransch eller ett område kontrolleras. Miljöförvaltningen har tidigare bedrivit riktade tillsynsprojekt gällande bland annat fordonstvättar, riskminskning och utfasningsämnen, cisterner, spridning av bekämpningsmedel, industrier som leder sitt spillvatten till samma pumpstation (Örsholmen). Ett utvecklingsområde är samarbetet mellan miljöförvaltningen och teknik- och fastighetsförvaltningens VA-avdelning. Syftet med ökad och förbättrad samverkan är att effektivisera uppströmsarbetet för att minska tillförseln av de ämnen som orsakar problem för reningen och därmed försämrar reningsverket slamkvalité. Det kan ske genom att man i tillsynen har en starkare koppling till att hitta utsläpp av och minska utsläppet av de ämnen som medför problem på reningsverket.

Åtgärd 6.2 Utveckla tillsynen över kemikalier på verksamheter som kan påverka människors hälsa

Miljöförvaltningen bedriver löpande tillsyn enligt miljöbalken på verksamheter som kan påverka människors hälsa. Exempel på sådana verksamheter som har regelbunden tillsyn är skolor, förskolor, fotvård och tatueringverksamheter. Även andra verksamheter med mindre påverkan kan besökas i samband med projekt. Vid tillsyn kontrolleras användandet av kemikalier såsom kosmetiska och hygieniska produkter till exempel kemikalier för tvätt, städ, tatueringfärg, fotvårdsprodukter med mera.

Tillsynsprojekt har bedrivits genom kontroll av hårvårdskemikalier hos frisersalonger, tatueringfärg och kemikaliehantering i kemisalar.

Nya verksamheter som stadigt växer i antal är nagelvårds- och lösögonfranssalonger. Utvecklad tillsyn för dessa verksamheter kan bidra till att förhindra olika typer av besvär som nästappa, hosta, förvärrad astma eller allergiska hudreaktioner hos både personal och kunder.

Åtgärd 6.3. Utveckla tillsynen över försäljning av kosmetika och hygienprodukter

Miljöförvaltningen har tillsynsansvar över försäljning av kosmetika och hygienprodukter gällande till exempel innehåll, klassificering och märkning. Tillsynsvägledande myndighet är Läkemedelsverket.

Syftet med tillsynen är att öka konsumentens kunskap om produkten genom att produkten är rätt märkt samt att produkter inte innehåller otillåtna halter av skadliga kemikalier.

Tillsynen bedrivs bäst i projektform och utvecklas genom att delta i de tillsynsprojekt som erbjuds och vid behov skapa egna projekt. Exempel på andra tillsynsprojekt som skulle kunna utföras är kontroll av innehållet av nanopartiklar i produkter till barn (t.ex. solkräm) läkemedelsverket har tidigare haft ett tillsynsprojekt gällande hårfärgskoll⁸.

Åtgärd 6.4. Utveckla tillsynen över försäljning av varor

Miljöförvaltningen har tillsynsansvar över butiker och grossisters försäljning av varor förutsatt att de är köpta av svenska leverantörer (annars har Kemikalieinspektionen tillsynsansvar) Tillsynsvägledande myndighet är Kemikalieinspektionen. För vissa överträdelser finns miljöstraffavgifter.

Exempel på varor är hemelektronik, leksaker, kläder och skor och heminredning. Syftet med tillsynen är bland annat att kontrollera att de krav som finns på dokumentation, märkning och information till kund efterlevs samt att produkten inte innehåller otillåtna halter av skadliga kemikalier.

Handlaren har ett krav på att inom 45 dagar kunna ge svar på om en vara innehåller mer än 0,1 procent av något ämne som finns med på EU:s kemikaliemyndighet Echas kandidatlista. Stockholms stad har haft ett tillsynsprojekt där de kontrollerar om detta efterlevs som hette Våga fråga⁹

Ibland har kemikalieinspektionen tillsynsprojekt där miljöförvaltningens personal samlar in varor som de sedan skickar till Kemikalieinspektionen för analys. Ett exempel är tillsynsprojektet om tungmetaller i smycken.

Tillsynsprojektet syftar till att kontrollera om de krav som finns om information till kund efterlevs. Parallellt kontrolleras att inget träskyddsbehandlat virke som enbart är avsett för yrkesmässig användning säljs till privatpersoner. I samband med kampanjen kontrolleras också informationen om träskyddsbehandlat virke som ges till konsumenter i samband med köp.

⁸ <https://lakemedelsverket.se/malgrupp/Foretag/Kosmetika/Enheten-for-kosmetika-och-hygienprodukter/Harfargskoll-2014/>

⁹ <http://www.stockholm.se/ByggBo/Giffri-stad/Vaga-fraga-om-kemikalier-valj-giftritt/>

Åtgärd 6.5 Utveckla tillsynen över försäljning av kemiska produkter

Miljöförvaltningen har tillsynsansvar över försäljning av kemiska produkter till exempel innehåll, klassificering, märkning, barnsäker förslutning. Tillsynsvägledande myndighet är Kemikalieinspektionen.

Exempel på kemikalier är målarfärger, lösningsmedel, petroleumprodukter, tändvätska, bekämpningsmedel mm. Tillsynen syftar till att kontrollera att de krav som finns på dokumentation, förvaring, märkning, barnsäker förslutning och information till kund efterlevs samt att produkten inte innehåller otillåtna halter av skadliga kemikalier.

För vissa överträdelser finns miljöstraffavgifter. Projekt kring barnsäkra förslutningar har tidigare genomförts och kan bli aktuellt igen.

Andra tillsynsprojekt som har bedrivits är till exempel kontroll av båtbottnfärg, med syfte att ta reda på hur mycket båtbottnfärg för marin miljö som säljs i Karlstad samt att informationen till kund gällande var båtbottnfärgen får och inte får användas var tydlig.

Åtgärd 6.6 Utveckla tillsynen av livsmedel och kosttillskott som kan innehålla farliga ämnen

Miljöförvaltningen har tillsynsansvar över försäljning av livsmedel (inklusive dricksvatten) och kosttillskott. Vägledande myndighet är Livsmedelsverket.

Vid tillsynen fokuseras främst på att livsmedlet framställs på ett säkert sätt med en låg risk för tillväxt av hälsofarliga organismer samt att livsmedlet är märkt på rätt sätt.

När det gäller kemikalier ställs kraven på att livsmedlet uppfyller lagkraven gällande innehåll på tillverkaren och/eller importören. Tillsynsansvaret på tillverkaren och importören finns hos kommunen där tillverkningen sker alternativt där huvudkontoret ligger eller hos Livsmedelsverket beroende på typ av verksamhet.

Livsmedelsverket arrangerar ibland riksprojekt där man med hjälp av kommunerna samlar in livsmedel. Livsmedelsverket analyserar och sammanställer resultaten för de insamlade livsmedlen. Ett ämne som diskuteras och som utgör risk för barns hälsa är tungmetallen Kadmium.

Ett samarbetsprojekt, över förvaltningsgränserna under ledning av kemikaliesamordnaren, kring Kadmium skulle kunna initieras och genomföras där personal från tillsynsavdelningen kan bidra med sin kunskap om livsmedel. VA-enheten har misstankar om vilka livsmedel som bidrar till höga kadmiumhalter och barn- och ungdomsförvaltningen har livsmedel som kan provtas. De livsmedel som används har upphandlats och krav har ställts på att dessa ska innehålla låga halter av tungmetaller.

Koppling skulle också kunna göras till analys av rötrest.

Projektet ska syfta till att kontrollera vilka livsmedel som har höga kadmiumhalter, hjälpa barn- och ungdomsförvaltningen att undvika sådana livsmedel, informera allmänheten och på så sätt minska halten av till exempel kadmium i slam och rötrest.

Arbetet bedrivs lämpligtvis som ett examensarbete och den stora kostnaden blir då främst analyskostnaden. Initialt är det viktigt att undersöka om det finns planer på kartläggning av livsmedel och tungmetaller från statlig nivå till exempel via Livsmedelsverket. Vid genomförande av lokalt projekt är det också angeläget att ställa frågan om deltagande till de kommuner som ingår i Karlstads beställningscentral.

En möjlighet som bör undersökas är om det redan vid upphandling av livsmedel är möjligt att ställa krav på livsmedelsleverantörer att redovisa tungmetallinnehåll.

Idag sker omfattande provtagning på slammet från våra reningsverk i samband med REVAQ-certifiering. Detta för att säkerställa att slammet som används som gödning på våra åkrar inte tillför tungmetaller. Det är angeläget att säkerställa att de livsmedel som används och serveras till barn och unga innehåller minimalt med tungmetaller.

7. NY- OCH OMBYGGNATION

Åtgärder för att säkerställa att kemikaliekraav ställs på byggmaterial som används vid ny- eller ombyggnation på kommunens mark eller i nybyggda eller ombyggda kommunala fastigheter samt att systematisk uppföljning sker.

Syfte: *Förekomsten av hormonstörande, hälso- och miljöfarliga kemikalier ska minimeras i nybyggnationer och ombyggnationer på kommunens mark eller i nybyggda eller ombyggda kommunala fastigheter till år 2025*

Nr	Åtgärd	När	Ansvar	Kommentar
7.1	Ställa kemikaliekraav vid ny- och ombyggnation	2019-	TFF KLK Berörda bolag	Vilka kraav som ska ställas hanteras i enlighet med en kommande samverkansprocess mellan TFN och KS.
7.2	Följa upp ställda miljökraav vid upphandlingar	2019-	TFF KLK Berörda bolag	
7.3	Svanenmärka minst två byggentreprenader	Klart 2019	TFF Berörda bolag	

Åtgärd 7.1 Ställa kemikaliekraav vid ny- och ombyggnation

I arbetet med att uppnå miljömålet giftfri miljö bedöms kommunens teknik- och fastighetsförvaltning och förskolor/skolor vara särskilt viktiga. Byggnader har en lång livslängd vilket innebär extra stora kraav på framsynthet i byggprocessen.

Byggriktlinjer för energi, miljö och material styr utförandet vid om- och nybyggnationer av Karlstads kommuns lokaler och på egen mark. Riktlinjerna reviderades 1 februari 2016¹⁰.

Byggentreprenader för nya eller ombyggda kommunala fastigheter ska så långt som möjligt fasa ut särskilt farliga kemikalier som uppfyller KEMIs PRIO-kriterier, utfasningsämnen eller riskminskningsämnen. Åtgärden ska även gälla ny- eller ombyggnationer på kommunal mark. Prioriterade riskminskningsämnens egenskaper är tex allergiframkallande, mutagent eller miljöfarligt.

Verksamheterna ska i första hand fasa ut utfasningsämnen och i andra hand prioriterade riskminskningsämnen.

¹⁰ Mer information finns under http://karlstad.se/globalassets/filer/naringsliv/mark-och-lokaler/byggriktlinjer/riktlinje_energi_miljo_och_material_u2.pdf

En målkonflikt som måste hanteras är den omständighet att tydliga och styrande kemikalie- och miljökrav vid ny- och ombyggnation av skollokaler, för att optimera god skolmiljö, kan verka kostnadsdrivande för verksamheterna. Det är viktigt att utgå från målformuleringar och noga analysera och underbygga de beslut som eventuellt medför ökade kostnader. Parallellt behövs ökade utbildningsinsatser inom kemikalieområdet för förvaltningarnas ledningsgrupper och den ekonomipersonal som är inblandad i beslut om ny- eller ombyggnation.

Åtgärd 7.2 Följa upp ställda miljökrav vid upphandlingar

För att uppfylla ställda kemikaliekrav vid entreprenader är det ett av stor vikt att kraven följs upp. I minst 50 % av entreprenadens skall uppföljning ske. Till ovan nämnda byggriktlinjer bör en tydlig organisation som hanterar kravställande och uppföljning definieras/finnas.

Åtgärd 7.3 Svanenmärka minst två byggentreprenader

Svanen, nordisk miljömärkning, ställer krav på energianvändning, kemiska produkter, byggprodukter/byggvaror och en rad inomhusmiljöfaktorer som är relevanta för människors hälsa och för miljön. Dessutom ställer Svanen krav på kvalitetsstyrning i byggprocessen och på överlämnandet av byggnaden till de boende och förvaltning/drift. Svanenmärkning ger god kontroll av byggmaterial. Minst två byggprojekt skall Svanenmärkas till 2019.

Antalet Svanenmärkta bostäder som är under uppförande ökade med 200 procent från 2015 till 2016. Att bo i ett Svanenmärkt hus innebär att huset har mindre klimatpåverkan och även en lägre energiförbrukning, minst 15 procent bättre än kraven för nybyggda hus, eftersom huset har extra bra isolering och vitvaror i de högsta energiklasserna. Enkel sopsortering och automatisk belysning i trapphusen är också en del av konceptet.

Materialen i husen ska också vara hållbara och hållbart producerade och innehålla så lite miljö- och hälsoskadliga ämnen som möjligt.

BILAGA 1. ORDLISTA

CAS-nummer

Identitetsnummer för kemiska ämnen som tilldelats av Chemical Abstract Services (CAS). Omkring 23 miljoner föreningar har fått ett CAS-nummer hittills, och 4 000 nya får ett nummer varje dag. Syftet är att förtydliga identitet på ämnen och t.ex. göra databassökningar enklare, eftersom kemikalier ofta har många namn.

CLP-förordningen

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 av den 16 december 2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar. Förordningen ersätter det gamla systemet (KIFS 2005:7) fr.o.m. 2015.

CMR-ämnen

Ämnen som klassificeras som cancerogena, mutagena eller reproduktionsstörande ämnen enligt KIFS 2015:7 eller CLP-förordningen.

Försiktighetsprincipen

Princip som nämns i flera internationella miljökonventioner, i miljöbalken och andra regelverk. Det finns ingen exakt definition, utan principen är mer ett förhållningssätt att i vissa lägen av försiktighetsskäl kunna agera utan exakta vetenskapliga bevis för att förhindra eventuella skador på människors hälsa och miljö. I miljöbalken är försiktighetsprincipen en del av hänsynsreglerna.

H-fras eller riskfras

Klassificering av kemiska ämnen och blandningar som talar om på vilket sätt en kemisk produkt är farlig. Klassificeringen ligger till grund för den information om faran som ska förmedlas genom märkningen på förpackningen. Idag gäller två lagstiftningar för klassificering av kemiska ämnen parallellt, därför kan den gamla lagstiftningens riskfraser förekomma parallellt med den nya CLP-förordningens faroangivelser (H-fraser).

Hormonstörande ämne

Ämne som påverkar hormonsystemet. Ämnen som stör balansen i kroppens hormonsystem kan ge upphov till en rad olika effekter som till exempel fortplantningsstörning eller missbildning, cancer, diabetes, hjärtkärlsjukdomar, benskörhet och skador på immunsystemet och nervsystemet.

Hänsynsreglerna

De allmänna hänsynsreglerna finns i kapitel 2 i miljöbalken och ska förebygga negativa effekter av verksamheter och öka miljöhänsynen. Reglerna lägger ett stort ansvar på varje verksamhetsutövare att se till att verksamheten inte skadar hälsa och miljö, att arbeta för att minska miljöpåverkan och att ha kunskap för att kunna uppfylla miljöbalkens krav. Försiktighetsprincipen, produktvalsprincipen och hushållningsprincipen ingår bland annat i de allmänna hänsynsreglerna.

Informationsplikten enligt artikel 33 i Reach

Alla som tillverkar, importerar eller säljer varor som innehåller mer än 0,1 viktprocent av ett ämne på kandidatlistan är skyldiga att tillhandahålla sina kunder sådan information att varan kan hanteras på ett säkert sätt. Denna information ska åtminstone omfatta ämnets namn. Yrkesmässiga kunder ska få informationen senast vid leverans och konsumenter på förfrågan och inom 45 dagar. Sverige och fem andra EU-länder har tolkat haltgränsen 0,1 viktprocent i varor på följande sätt. Halten av ett ämne i en vara ska beräknas som förhållandet mellan ämnets vikt och vikten hos individuella separerbara delar eller material som ingår i en vara. För en sammansatt vara ska utgångspunkten således vara vikten hos de enskilda separerbara delar som innehåller ämnet och inte totalvikten hos den sammansatta varan.

Kandidatförteckningen

En lista kopplad till Reach där ämnen som har särskilt hälso- och miljöfarliga egenskaper finns upptagna, så kallade SVHC-ämnen. Det är den europeiska kemikaliemyndigheten Echa som står bakom listan som har funnits sedan oktober 2008. Ämnen med dessa egenskaper identifieras kontinuerligt och två gånger per år förs nya ämnen upp på listan. När ett ämne har tagits upp på kandidatförteckningen ställer det vissa krav på företaget som tillverkar, importerar eller använder ämnet när det gäller information, anmälan och tillstånd för ämnet. Ämnen från kandidatlistan förs succesivt över till bilaga XIV (i Reach) för att tillståndsprövas. På kemikaliemyndighetens ECHAs hemsida finns den uppdaterade listan (www.echa.eu).

Kemisk produkt

Kemisk produkt definieras som ett ämne eller en blandning av två eller flera ämnen. Kemisk produkt kan t.ex. vara en målarfärg eller ett tvättmedel.

Kemiskt ämne

Kemiskt grundämne och föreningar av grundämnena i naturlig eller tillverkad form. Kosmetisk (och hygienisk) produkt Kosmetiska och hygieniska produkter är produkter som är avsedda att användas på kroppen eller i munnen. Det huvudsakliga syftet med produkterna ska vara att rengöra, parfyma eller skydda hud, slemhinnor och tänder. För dessa gäller speciell lagstiftning där bl.a. ingående ämnen ska listas på förpackningen i ordning efter ingående mängd.

Märkningspliktig kemisk produkt

En kemisk produkt som är bedömd som farlig vid klassificering enligt Kemikalieinspektionens föreskrifter om klassificering och märkning av kemiska produkter (KIFS 2005:7) eller CLP-förordningen. En sådan produkt ska vara märkt med farosymbol och/eller riskfras, alternativt faropiktogram och/eller faroangivelse. I produktens säkerhetsdatablad, avsnitt 2 "Farliga egenskaper" eller avsnitt 15 "Gällande föreskrifter", ska det framgå om produkten är märkningspliktig. Bakgrunden till att informationen finns i antingen avsnitt 2 eller 15 är att lagstiftningen håller på att ändras och idag gäller två lagstiftningar parallellt.

PBT- och vPvB-ämnen

Persistenta bioackumulerande och toxiska ämnen, samt mycket persistenta och mycket bioackumulerande ämnen enligt Reach bilaga XIII.

Prioriterat riskminskningsämne

Prioriterade riskminskningsämnen är ämnen som bör ges särskild uppmärksamhet. Ämnena måste alltid bedömas i den aktuella användningen och utifrån den risk som då kan uppkomma. Kriterierna för ämnen är framtagna mot bakgrund av vårt nationella miljömål för en Giftfri miljö och Reach.

Prioriterade riskminskningsämnen har egenskaper som gör att de uppfyller minst ett av kriterierna;

- mycket hög akut giftighet
- allergiframkallande
- mutagen, kategori 3
- hög kronisk giftighet
- miljöfarligt, långtidseffekter
- potentiell PBT/vPvB

Prioriterade varor och produkter

Ett begrepp som används i denna kemikalieplan och som syftar på varor för vilka mer långtgående specifika kemikaliekrav ska ställas på grund av sannolikheten att farliga ämnen finns i dem och utifrån deras användningsområde.

Reach

Europeisk ramlag för kemikalier som ersätter stora delar av de kemikalie regler som gällde före den 1 juni 2007 i EU och i Sverige. Reglerna finns i en EG-förordning och ska därför tillämpas direkt av företagen, utan att översättas i svenska regler. Reach står för Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals. På svenska: Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier. Förordningen trädde i kraft inom hela EU den 1 juni 2007, men är så omfattande att delar införs stegvis fram till 2018.

SIN-listan

SIN står för Substitute It Now och är en förteckning över ämnen som är utvalda utifrån kriterierna för särskilt farliga ämnen (SVHC) i den europeiska lagstiftningen Reach. Bakom listan står Internationella Kemikalieseekretariatet, ChemSec. Syftet med listan är att hjälpa företag och organisationer att påskynda utfasningen av särskilt farliga ämnen samt minska riskerna kopplade till hanteringen av de farliga ämnen som vi fortsätter att använda. Listan uppdateras kontinuerligt (<http://www.chemsec.org/what-we-do/sinlist>).

Substitution

Att byta ut en kemisk produkt, kemiskt ämne eller vara mot ett mindre riskabelt alternativ (annan produkt eller metod) som är likvärdigt för ändamålet.

SVHC-ämnena

SVHC står för Substances of Very High Concern det vill säga ämnen som inger mycket allvarliga betänkligheter. På svenska används begreppet särskilt farliga ämnen. Det är ämnen som har vissa egenskaper. CMR-ämnen, PBT-ämnen och andra som inger stora betänkligheter (exempelvis hormonstörande ämnen). I Reach-lagstiftningen listas de i en kandidatförteckning och krav på information om innehåll gäller samt att de därmed kan bli föremål för tillståndsprövning genom Reach.

Säkerhetsdatablad

Ett datablad som ger information och råd om säker hantering för farliga kemiska produkter. Informationen ges i 16 punkter, bland annat farliga egenskaper, sammansättning/information om beståndsdelar och toxikologisk information, som alltid måste finnas för hälso- och miljöfarliga kemiska produkter. Säkerhetsdatabladets innehåll och format är reglerat i Reachförordningen. För de produkter som kräver säkerhetsdatablad ska tillverkare eller leverantör förse distributörer och yrkesmässiga med säkerhetsdatablad på svenska och hålla de uppdaterade med ny information. I och med att ingående ämnen blir registrerade enligt Reach blir råden i bladet bindande för användaren.

Särskilt farliga ämnen

Se SVHC-ämnena.

Utfasningsämne

Utfasningsämnen är utpekade av Kemikalieinspektionen som ämnen som har så allvarliga egenskaper att de inte bör användas. Kriterierna för utfasningsämnena är framtagna mot bakgrund av vårt nationella miljömål för en giftfri miljö och Reach. Utfasningsämnena har egenskaper som gör att de uppfyller minst ett av kriterierna;

- CMR, Cancerogen, Mutagen eller Reproduktionsstörande, kategori 1 och 2
- PBT/vPvB. Persistent, Bioackumulerande, Toxiskt/mycket Persistent, mycket Bioackumulerande
- särskilt farliga metaller: kvicksilver, kadmium, bly och deras föreningar
- hormonstörande
- ozonnedbrytande

Vara

En vara definieras i Reach som ett föremål som under produktionen får en särskild form, yta eller design, vilken i större utsträckning än dess kemiska sammansättning avgör funktionen. Ett exempel på en sådan vara är gummihandtagen på en cykel. Hela cykeln är en sammansatt vara, där flera varor till exempel gummihandtagen, däcken och ramen sammanfogats.

Verksamhetsutövare

Den som bedriver eller ansvarar för en verksamhet, eller vidtar en åtgärd.

BILAGA 2.

PRIORITERINGSGRUNDER SOM BYGGER PÅ EGENSKAPER

Kemikalieinspektionens Prioriteringsguide PRIO delar in farliga ämnen utifrån deras egenskaper i två nivåer – utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen. Karlstads kemikaliehandlingsplanen bygger på samma principer. Även om grundprincipen är att utgå från egenskaper när man ska riskhantera och fasa ut ämnen är det i vissa lägen ett enklare angreppssätt att lista vilka ämnen som avses. Olika områden inom kemikaliehandlingsplanen har olika praxis och verktyg till hands. Det kommer därmed att variera beroende på verksamhet och aktivitet inom kemikaliehandlingsplanen hur riskhantering och substitution praktiskt hanteras. Utgångspunkten är dock alltid att det är vissa egenskaper hos ämnen som ska vara styrande och dessa ges av kriterierna i PRIO.

UTFASNINGSSÄMNER

Utfasningsämnen har så allvarliga egenskaper att de bör fasas ut och inte alls användas. Kriterierna för urvalet av denna grupp har fastställts av Kemikalieinspektionen och speglar till stor del de kriterier som ligger till grund för tillståndsprövning inom Eus kemikalielagstiftning Reach (Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006). I Reach används begreppet Särskilt farliga ämnen (SVHC) om ämnen inom kategorierna CMR, PBT, vPvB och sådana som ”inger motsvarande grad av betänklighet”, till exempel hormonstörande ämnen.

SVHC-ämnen förs in på den så kallade kandidatförteckningen. Från dessa väljs ämnen ut som kan komma att kräva särskilt tillstånd för att få användas. För ämnen på kandidatförteckningen gäller också särskilda informationskrav om en vara innehåller något av dessa. Kandidatförteckningen utökas kontinuerligt (två gånger per år) och enligt EUs plan ska alla relevanta ämnen vara uppförda 2020. Då bör det vara tillräckligt att hänvisa till kandidatförteckningen för att täcka in alla oönskade egenskaper enligt ovan, men i väntan på att förteckningen är färdig behövs kemikaliehandlingsplanens mer omfattande definition.

Ämnen som ingår i denna kategori är:

- CMR-ämnen, kategori 1 & 2 enligt KIFS2 2005:7 alternativt kategori 1A & 1B enligt CLP-förordningen
- PBT- och vPvB-ämnen enligt Reach bilaga XIII.
- Hormonstörande ämnen, se nedan.
- Ozonnedbrytande ämnen (enligt förordning 2037/2000/EG)
- Särskilt farliga metaller (kadmium, kvicksilver, bly och deras föreningar)
- Exempel på utfasningsämnen:
- DEHP och flera andra ftalater är reproduktionsstörande och kan förekomma i bland annat PVC-plast.

- Antracen är ett PBT-ämne som kan finnas i takpapp, gummi (bl.a. däck), kreosotimpregnerat virke och pyroteknikprodukter.
- PFOS (perfluoroktansulfonat) är också ett så kallat PBT-ämne, det vill säga persistent, bioackumulerande, toxiskt. Det innebär att PFOS inte bryts ned i naturen, utan ansamlas där, att det är kroniskt giftigt, reproduktionsstörande och giftigt för vattenlevande organismer.

Ämnet kan finnas i impregnerade textilier, impregnerat papper, rengöringsmedel och brandsläckningsskum samt även i produkter som används i verkstads- och elektronikindustrin. I handlingsplanen för en giftfri vardag 2015–2017 har KEMI fått i uppdrag av regeringen att ta fram ett nationellt åtgärdsprogram för högfluorerade ämnen. Uppdraget ska redovisas till regeringen i september 2017.

Enligt uppdraget om giftfri vardag ska KEMI även undersöka och i lämpliga fall föreslå om det bedöms nödvändigt med nationella begränsningar. En delrapport med förslag om nationell begränsning i brandskum lämnades i januari 2016 (Rapport 1/16).

HORMONSTÖRANDE ÄMNINGEN

Såväl Kemikalieinspektionen som Upphandlingsmyndigheten betraktar hormonstörande ämnen som utfasningsämnen. De finns också med bland de egenskaper som kvalificerar ett ämne som Särskilt farligt ämne, SVHC, enligt Reach. En begränsande omständighet är dock att det ännu saknas vedertagen metod att klassificera hormonstörande ämnen och därmed också informera i säkerhetsdatablad och märkning. EU håller på att ta fram sådana kriterier, men det kommer sannolikt dröja innan tillräckligt många ämnen är klassificerade utifrån dem så att det finns en användbar lista.

I mars 2017 meddelades att inom EU har för första gången nu fyra ämnen förts upp på kandidatlistan som hormonstörande för människa. Det handlar om mjukgörarna DEHP, DBP, DIBP och BBP. Följden blir att reglerna för dessa ämnen skärps.

För att kunna undvika övriga hormonstörande ämnen i väntan på att ett användbart, officiellt verktyg är framtaget behöver kommunen därför hitta en annan definition.

SIN-listan (substitute it now) tas fram av Internationella kemikalieseekretariatet, ChemSec, ett samarbetsorgan för miljöorganisationer. Urvalet till listan följer de egenskaper som finns i Reach för särskilt farliga ämnen (SVHC). Där officiell klassificering saknas (t.ex. för hormonstörande ämnen) bygger listan på en grundlig genomgång av vetenskaplig litteratur.

Listan har också granskats av oberoende experter. Trots att den inte är en officiell EU-publikation har SIN-listan flera gånger lyfts fram och rekommenderats av miljökommissionärer och andra ledande företrädare för EU-kommissionen. Den är således vetenskapligt vederhäftig, kontinuerligt uppdaterad utifrån ny kunskap och är dessutom framtagen specifikt som ett stöd för aktörer som vill undvika farliga ämnen.

Exempel på hormonstörande ämnen:

- Bisfenol A (BPA) har nyligen begränsats i sin användning i nappflaskor och barnmatsförpackningar, men finns i andra livsmedelsförpackningar, kvitton, m.m.
- Ftalater – mjukgörare i plaster. Finns framförallt i golvmattor och annan mjuk PVC
- Polybromerade difenyletrar (PBDE) – flamskyddsmedel i bland annat textil, möbler och skumgummimadrasser.

PRIORITERADE RISKMINSKNINGSSÄMNER

Prioriterade riskminskningsämnen har egenskaper som gör att dessa ämnen bör ges särskild uppmärksamhet. De måste alltid bedömas i den aktuella användningen och hanteras utifrån den risk som då kan uppkomma. Urvalskriterierna för denna grupp har fastställts av Kemikalieinspektionen.

Ämnen som ingår i denna kategori är:

- CMR-ämnen, kategori 3 enligt KIFS 2005:7 alternativt kategori 2 enligt CLP-förordningen
- Potentiella PBT- och vPvB-ämnen enligt Reach bilaga XIII.
- Ämnen med mycket hög akut giftighet (enligt KIFS 2005:7 alternativt CLP-förordningen)
- Allergiframkallande ämnen (enligt KIFS 2005:7 alternativt CLP-förordningen)
- Ämnen med hög kronisk giftighet (enligt KIFS 2005:7 alternativt CLP-förordningen)
- Miljöfarliga ämnen och ämnen med långtidseffekter i miljön (enligt KIFS 2005:7 alternativt CLP-förordningen)
- Exempel på prioriterade riskminskningsämnen:
Bland allergiframkallande ämnen kan nämnas nickel, konserveringsmedel i allt från färg till hygienprodukter, många parfymämnen med mera.
Kopparjoner som frigörs vid oskyddad användning av koppar är miljöfarlig och kan orsaka långtidseffekter i vattenmiljön.

NANOMATERIAL

Nanomaterial är material som är mellan 1 och 100 nm (nanometer, miljondels millimeter) i minst en dimension. Användningen av nanomaterial har utvecklats explosionsartat och de finns i dag både i konsumentprodukter och i produkter avsedda för yrkesmässig användning, till exempel elektronik och ytbehandlingsmaterial som används på bilar, stekpannor och skidkläder men också i kosmetiska produkter.

Eftersom ett ämnes egenskaper kan vara annorlunda om det förekommer i form av ett nanomaterial är kunskapen om hur människa och miljö påverkas fortfarande bristfällig även för nanomaterial bestående av relativt välkända ämnen. Kemi bedömer i dagsläget att riskerna för att få in nanomaterial i kroppen från användning av kosmetiska produkter på huden som relativt liten.

Även om det saknas djupare kunskap om nanomaterials miljö- och hälsoeffekter bör kommunen med utgångspunkt från försiktighetsprincipen betrakta även dessa material som riskminskningsämnen.

I EU:s förordning för nanomaterial i kosmetiska produkter som introducerades 2013 regleras att nya produkter innehållande nanomaterial, som inte är en av tidigare förhandsgranskade

ämneskategorierna konserveringsmedel, färgämnen eller UV-filter, måste nanomaterialet förhandsanmälas till EU-kommisionen sex månader före det sätts på marknaden.

KARLSTADS KOMMUN

Karlstads kommun, 651 84 Karlstad.
Tel: 054-540 00 00 E-post: karlstadskommun@karlstad.se Webbplats: karlstad.se